

DISPUTATIO IV.

DE CAUSA PROPTER QUAM FERRI POTEST CENSURA.

UBI DE DIVISIONE CENSURÆ IN JUSTAM, ET INJUSTAM, AC NULLAM.

Explicata causa efficiente, et modo quo censura fit, agendum est de causa quodammodo finali, quæ etiam objectiva dici poterit et quasi materia circa quam censura versatur. Supponimus autem, ut manifestum, ad ferendam censuram requiri aliquam causam ex parte ejus, in quem fertur, quia, cum censura sit valde onerosa, et gravis pœna, ratio ipsa postulat, ut sine proportionata causa non inferatur. Quod etiam in jure expressum est, cap. Sacro, de Sent. excomm., et cap. 4, eodem titulo, in 6, et sæpe alias. Quo fit, ut ex defectu hujus causæ maxime possit censura esse aut injusta, aut nulla; et ideo explicando hanc causam, et qualitatem, ac varietatem ejus, simul explicabimus differentiam inter censuram injustam et nullam, ut etiam intelligatur, quando, et quomodo sententia pastoris, tametsi injusta, timenda sit.

SECTIO I.

Utrum censura solum possit ferri propter culpam.

1. *Censura solum propter culpam ferri potest.* — Principio certum est, censuram solum posse juste ferri propter culpam; ostendimus enim censuram esse quamdam pœnam; pœna autem dicitur habitudinem ad culpam, unde non potest juste, nisi propter culpam imponi; ergo neque censura. Maxime cum pœna hæc spiritualis sit, cui potissimum convenit, ut non nisi propter culpam infligatur, et sit etiam medicinalis, quæ morbum supponit. Quo fit, ut culpa, seu peccatum subditi sit veluti occasio, et causa impulsiva movens judicem ad ferendam censuram. Et hæc est rationabilis causa ferendi censuram, quam requirit jus in cap. Sacro, de Sent. excomm. Emendatio autem seu correctio peccatoris est finis proximus censuræ ferendæ; finis (inquam) proximus ipsius operis secundum se; nam finis operantis est accidentarius, et infinite variari potest; unde nec cadit sub scientiam, nec ad justitiam, vel valorem censuræ quidquam refert, quamvis ad honestam actionem ipsius judicis multum interesse possit.

2. *Non omnis censura requirit culpam propriam ejus in quem fertur.* — Solum est in hac assertionem considerandum, in excommunicatione, hoc verum habere quoad peccatum proprium ejus, in quem directe fertur censura, quia nemo potest excommunicari nisi propter proprium peccatum, cap. Si habes, 24, quæst. 3, ex Augustin., epist. 75, quem textum cum aliis notat Covar., 4 Variar., c. 8, et in cap. Alma, part. 1, § 9, num. 3. Est enim hæc censura gravissima, et in hunc tantum modum et finem instituta, ut statim videbimus. Et hæc etiam ratione jure statutum est, ut non feratur nisi in personas singulares, et non in communitatem, ut infra etiam videbimus, quia nullus nisi propter propriam et personalem culpam excommunicari potest. Suspendio item proprie ferri non potest nisi propter propriam culpam, quamvis in hoc differat ab excommunicatione, quod ferri potest in communitatem, cap. Quia sæpe, de Elect., in 6, et cap. Si sententia, de Sentent. excomm., in 6. Fieri autem potest, ut in communitate sit aliqua, vel aliquæ personæ innocentes, etiamsi culpa fuerit ipsius communitatis; satis vero nunc est, quod saltem in ipsa communitate debet supponi culpa, nam in eam fertur directe talis censura. Loquor autem formaliter de censura; nam in suspensione, quæ sit pura pœna, habet hoc aliquam difficultatem; quam infra in propria materia tractabimus. At vero interdictum non solum habet hoc ipsum quod suspensio, quia in communitatem ferri potest, ut ex eisdem juribus constat, sed etiam hoc habet peculiare, ut in aliquem directe ferri possit absque culpa ejus propria, ut habetur ex eodem cap. Si sententia. Semper tamen fertur propter culpam, saltem alterius. Nec vero id fit injuste, quia tunc non proprie fertur ut pœna ejus, qui non deliquit (nemo enim proprie punitur propter culpam alienam), sed vel unus in alio punitur, quatenus ad ipsum aliquo modo pertinet, quo modo in corpore quædam membra patiuntur propter alia, vel Ecclesia propter commune bonum, et propter terrorem ejus, qui deliquit, hoc gravamen interdicti aliquando imponit etiam iis, qui non deliquerunt. Sicut etiam ob eandem causam aliquando interdicuntur loci, ut et ipse reus magis horreat adeo gravare civitatem aut populum, et reliqui etiam magis excitentur ad procurandum, ut reus pareat, et Ecclesiæ obediat.

3. Semper igitur supponi debet peccatum aliquod seu inobedientia ad Ecclesiam, ut

SECTIO II.

Utrum, censura ferri possit propter peccatum mere internum.

1. *Propter actum mere internum non potest ferri censura.* — Hæc quæstio de potestate Ecclesiastica generaliter tractari solet, habet tamen specialem difficultatem in censuris, estque annexa præcedenti; et ideo prætermittenda non est. Communis igitur resolutio est censuram ferri non posse propter peccatum solum interius mente consummatum, nisi in actum externum prodeat. Quæ sententia sumitur ex D. Thom., 1. 2, quæst. 91, art. 4, ubi generatim docet, humanam legem vel iudicium ferri non posse de interioribus motibus. Item Paludan., 4, dist. 17, quæst. 2, art. 2, et quæst. 7, art. 5, et dist. 15, quæst. 5, art. 2; Gabr. ibi, quæst. 2, dub. 5, et lect. 64 in can., lit. N.; Durand., dist. 17, quæst. 8; Almain., de Potest. Eccles., cap. 3; Anton., 3 part., tit. 13, cap. 4, § 7, et tit. 24, cap. 4; Cajet., 2. 2, quæst. 14, art. 3, et in Sum., verb. *Hæresis*, et verb. *Horæ Canonice*; Sylvest., eod. verb., quæst. 2, et verb. *Excomm.* 7, quæst. 2; Angel., verb. *Hæreticus*; Tabien., Excomm. 5, casu 4, num. 4; Castr., lib. 2 de Just. hæ. pun., cap. 48; Dried., lib. 3 de Libert. Christ., cap. 5, sub fin.; Navarr., in Sum., cap. 23, num. 38, et cap. 27, num. 56, et in cap. Cogitationes, de Pœnit., dist. 1; Simancas, in Catholic. instit., cap. 42; Covarr., reg. *Peccatum*, part. 2, num. 7; Hostiensis, in cap. *Mulieres*, de Sentent. excomm.

2. Sumiturque ex cap. Tua nos, et cap. Sicut tuis, de Simonia. Ubi tanquam certum principium sumitur, Ecclesiam judicare de sibi manifestis, non vero de occultis. Et idem fere habetur in c. Erubescant, d. 32. Habetque hoc fundamentum in Scriptura, dicente Paulo, 1 ad Cor. 4: *Nolite ante tempus judicare, quoad usque veniat Dominus, qui et illuminabit abscondita tenebrarum, et manifestabit consilia cordium, et tunc laus erit unicuique a Deo*; significans hoc iudicium esse proprium solius Dei, quoniam homo videt ea, quæ apparent, Dominus autem intuetur cor. Unde est etiam axioma juris: *Non habent latentia peccata vindictam*, c. Christiana, 32, quæst. 5, et in l. Confratrem, cap. de his qui ut indigne, etc. Item, *cogitationis penam nemo patitur*, de Pœnitent., dist. 4, cap. 14, et ff. de Pœn., l. 48. Ubi recte Glossa advertit, id intelligi, si in finibus cogitationis

censura ferri possit. Et hoc insinuatum est in ordine præscripto Matthæi 18: *Si peccaverit in te frater tuus; et deinde, si Ecclesiam non audierit, sit tibi tanquam ethnicus, et publicanus*. Satis etiam idem colligitur ex eo, quod ferre censuram est actus potestatis ligandi atque solvendi a Christo datæ, ut supra dictum est; sicut autem actus potestatis solvendi supponit peccatum, quod solvendum vel remittendum sit, ita actus potestatis ligandi per censuram, supponit culpam, propter quam aliquis ligandus sit.

4. *Delictum debet esse cognitum ab eo qui censuram laturus est.* — Atque ex hoc principio sequitur censuram non posse ferri, nisi supponatur culpa cognita ab eo, qui censuram fert, quia non potest illum impellere nisi media cognitione. Item, quia nullus potest de causa sibi incognita judicare. Et hoc etiam traditur in dict. cap. Sacro, § Caveant, de Sentent. excomm. Quamquam in hoc distinguere oporteat de censura ab homine lata per sententiam absolutam, et (ut ita dicam) executivam, et de censura lata a jure vel etiam ab homine per sententiam generalem, aut per præceptum quo aliquid prohibetur sub censura ipso facto incurrenda. Nam, quando censura fertur hoc posteriori modo, quia non denuo fertur a iudice post commissam culpam, sed statim, ac factum ipsum committitur, per ipsum jus seu præceptum inferitur, ideo necessaria non est iudici nova notitia, sed satis est quod in re ipsa peccatum committatur, quod ignorare non potest ipse, qui deliquit, quod illi sufficit, ut possit se agnoscere censura irretitum. Ut vero ab aliis hoc ipsum cognoscatur, necessaria erit proportionata notitia culpæ; et ideo, ut a iudice publice denuntietur, necessaria est publica, et iudicialis notitia ejusdem culpæ, ut in superioribus dictum est. At vero quando censura fertur priori modo, tunc maxime indiget iudex notitia culpæ suo munere proportionata, id est, publica, et iudicialis, sicut sententia ipsa publica et iudicialis esse debet. Et hoc modo statuitur in jure, ut feratur censura, causam probatam esse debere, in cap. De illicita, 24, q. 3. Supponiturque in cap. 4 de Sentent. excomm., in 6, ubi hæc causa inseri mandatur in sententia, quæ scripto profertur est. Quæ autem probatio sit ad hanc notitiam sufficiens, nihil habet in hoc negotio peculiare, sed idem quod in aliis justis sententiis dicendum est.

sistitur. Interdum enim punitur in jure non solum qui facit, sed etiam qui vult facere, ut patet ex l. Quisquis, C. ad l. Juliam Majestat., et l. Is qui cum telo, C. ad l. Corneliam de Sear. Intelligunt autem talia jura, non eum, qui in pura voluntate sistit, sed qui quantum in ipso est, delictum perficere voluit, et tentavit, sed perficere non potuit, ut ex eisdem juribus constat, et ex l. Si quis, 5, C. de Episc. et cleric., quam cum aliis refert Gratianus, in cap. Si quis, de Pœn., dist. 4. Et ita etiam intelligendum est cap. Nulli, dist. 19, ubi excommunicatur, *Qui Apostolicis voluerit contraire decretis*. Ex quibus etiam concluditur ratio, quia ad ferendam sententiam censuræ, necessaria est sufficiens probatio causæ; sed de interiori actu non potest esse inter homines sufficiens probatio; ergo nec potest esse materia seu sufficiens causa censuræ.

3. *Ratio difficultatis*. — Verumtamen statim insurgit difficultas, quia hæc omnia recte procedunt de illa censura, quæ fertur per propriam sententiam, non vero de illa, quæ fertur ipso facto incurrenda per transgressionem alicujus juris, seu præcepti, nam, ut illa incuratur, satis est, ut delictum ipsum committatur, etiam si soli committenti sit cognitum, ut superius dictum et probatum est. Ergo saltem hoc modo posset censura aliquo jure imponi incurrenda ipso facto per peccatum sola voluntate conceptum; nam defectus probationis hoc non impedit, et nihil aliud ob stare videtur. Et confirmatur, nam interdum fertur censura canonico jure propter malam intentionem, qua fit actus, ut in cap. Si quis, dist. 30, ex Concil. Gangrens., cap. 48, ubi anathema dicitur in eum, qui die Dominico jejunaverit in ejusdem diei contemptum; et Clem. 4, de Hæreticis, § Verum, ubi excommunicantur iudices, qui in causa fidei ex odio vel amore aliquid omittunt, seu faciunt. Aliquando etiam præcipitur bona intentio in actu, quamvis sine additione censuræ, ut in c. ultim., versiculo *Cæterum*, de Hæreticis, in 6. Aliquando præcipitur, ut actus exterior devote fiat, ut in cap. Dolentes, de Celebratione Miss.; devotio autem actus interior est.

4. Quod si quis dicat in his omnibus nunquam prohiberi, vel præcipi internum actum nisi ut conjunctum exteriori, vel in ordine ad illum. Ex hoc sumimus argumentum, posse etiam præcipi ipsum actum interiorem secundum se; et consequenter per censuram pu-

niri posse ipso jure transgressorem talis præcepti. Sequela probatur, quia quod attinet ad rationem occulti, et carentis probatione apud Ecclesiam, interdum æquales sunt actus interior secundum se, vel ut respiciens exterior solum per modum intentionis extrinseci finis, aut attentionis ad Deum, vel aliquid simile; nam ex vi exterioris actus solum manifestatur interior voluntas movens seu imperans talem actum; finis autem operantis non ostenditur ex vi talis actus. Et idem est de attentione in orando, v. gr. Quod si ex conjecturis, vel ex confessione operantis conjectari aut cognosci potest ille actus interior quatenus respicit exteriorem, eisdem modis potest actus interior secundum se manifestari; ergo par est utriusque ratio.

Habeatne Ecclesia directam jurisdictionem in actus internos.

5. *Prima opinio*. — Propter hæc, et similia argumenta non defuerunt Doctores, qui generatim docerent habere Ecclesiam jurisdictionem directam in actus pure internos, et consequenter posse illos præcipere vel prohibere etiam sub censura. Ita sensit Glossa in cap. Cogitationis, de Pœnit., dist. 4, et in Clement. 4 de Hæreticis, § Verum, verb. *Eo ipso incurrant*, quæ plura jura congerit. Sed non admodum urgentia. Illam sequitur Antonin., 3 part., tit. 24, cap. 7; Panorm., in cap. Extirpandæ, § Qui vero, in ejus repetitione, num. 24; Major, 4, dist. 42, quæst. 7, § Contra primam; Rosella, verb. *Absolutio* 4, n. 28, et verb. *Hæresis*. Hi vero auctores non loquuntur expresse de actu interiori, sed generatim de actu occultissimo, unde possunt exponi de occulto per accidens. Adrianus vero, Quodlib. 8 et 4, quæst. 3 de Confess., de actu interiori eos exponit, et sequitur. Idem Albertus Pighius, lib. 6 de Eccles. Hier., cap. 46; Cordub., lib. 4 Quæst. Theolog., quæst. 43, et idem tandem tenet Medina, C. de Pœn., tractat. de Orat., quæst. de Potest. Eccles., respectu actuum cordis, licet prius solvat argumenta Adriani, duo præsertim, quæ ille peculiariter addidit.

6. *Prius argumentum proximæ sententiæ solvitur*. — Unum est, quia, qui in die festo peccat, etiam sola voluntate, in quacumque materia, committit peculiare peccatum violando præceptum Ecclesiæ de observatione festi; ergo præceptum Ecclesiæ prohibet etiam interiores actus malos. In hoc vero argumento

et antecedens est falsum, quia non omne peccatum, præsertim internum, est opus servile prohibitum tertio præcepto decalogi. Et consequentia etiam non est bona; nam licet daremus omne peccatum commissum in die festo aggravari aliquo modo ex illa circumstantia contra virtutem religionis, ut indicat D. Thom., 2. 2, quæst. 122, art. 4, non inde fit Ecclesiam prohibere illum actum interiorem, sed quasi consecrare tempus aliquod divino cultui, ex quo ex natura rei sequitur, ut omnis irreverentia illi temporis facta jure naturæ prohibita sit. Sicut consecrato loco, vel calice, vel alia quacumque re ad cultum Dei, quanquam consecratio sit de jure positivo humano, irreverentia, tali rei facta, est contra jus naturæ. Quod si ex hoc capite non crescit malitia talis peccati, v. gr., pravi desiderii habiti in die festo, quia illa non est peculiaris injuria temporis sacri, revera peccatum illud ex illa circumstantia gravius non est.

7. *Secundum argumentum*. — Aliud argumentum Adrian. erat, quia Ecclesia dispensat in voto pure interiori, et sola mente facto; ergo signum est habere Ecclesiam potestatem directam in hujusmodi actus; ergo eadem ratione habebit potestatem prohibendi illos, atque etiam puniendi modo accommodato, id est, vel per legem, vel per sententiam, saltem quando per confessionem rei de delicto constiterit, cum alias sufficienter probari non possit. Unde non satis est respondere, votum mentale non dispensari nisi petente vovente, et per eam petitionem jam manifestari Ecclesiæ, quia illa manifestatio solum est conditio necessaria ad talem usum jurisdictionis; ipsa vero jurisdictio immediate cadit in actum internum, quod eadem proportionem dicetur de jurisdictione quoad punitionem actus, quæ fit per hominem. Quoad legem vero prohibentem, et per seipsam punientem non est necessaria illa conditio, quia lex non requirit in legislatore cognitionem delicti facti, vel futuri, sicut supponit sententia in iudice. Unde potest roborari argumentum, et amplificari similitudo ex voto sumpta; nam Ecclesia non solum potest dispensare in voto mentali jam facto, et sibi manifestato, sed etiam potest irritare hujusmodi votum, vel antequam fiat, vel cum fit, etiamsi nullo modo sibi manifestetur. Nec responderi potest, hujusmodi irritationem habere locum ratione materiæ, quæ est sub potestate, vel dominio Ecclesiæ. Constituo enim etiam materiam voti esse mere internam, ut de eliciendo actu

fidei, vel amoris Dei toties in die; nam hoc etiam votum potest Ecclesia non solum dispensare, sed etiam irritare.

8. *Solvitur quoad priorem partem*. — Hoc vero argumentum, etiamsi nonnihil apparentiæ habere videatur, evidenter instatur in parente, qui potestatem habet irritandi votum filii. Et in Prælate, qui etiam potest irritare votum religiosi. Et tamen hi nec præcipere, nec punire possunt actus pure internos. Quod ergo ad irritationem attinet, est apertum discrimen, quia in parente vel Prælate ille non est proprie actus jurisdictionis, sed domini cujusdam. Propter quod aiunt Theologi non requiri causam, ut irritatio valida sit et justa, sed solum quod talis persona ita sit sub potestate alterius constituta, ut voluntatem suam dependentem habeat a voluntate alterius, quoad vim se obligandi. Unde, quia hæc obligatio, quamvis ex actu interiori manet, cadit in hanc personam ita subordinatam alteri, ideo potest alia persona absolute tollere talem obligationem, quod est votum irritare. Non ergo inde recte infertur jurisdictio in actum interiorem secundum se, sed infertur quoddam domini genus in illam personam, quæ talem actum exercuit vel exercere potest. At de irritatione, quæ fit a Papa antecederet potius quam consequenter, alia ratio est, quia Papa potest inhabilitare personam ad aliquam obligationem, etiamsi talis obligatio ortum habeat ab actu interiori; sic enim irritavit Ecclesia matrimonium contractum sine parochio et testibus, quamvis obligatio matrimonii ex interiori consensu ducat originem.

9. *Solvitur quoad posteriorem partem*. — Atque ex hoc etiam capite respondendum est ad aliam partem de dispensatione; nam dispensatio voti non cadit proprie in actum interiorem, qui præcessit, sed in effectum ejus, qui moraliter manet, id est, in obligationem, quæ jam non est actus internus, sed morale quoddam vinculum, quod manet in homine et auferri potest ex justa causa a superiori habente potestatem. Cujus signum est, quia obligatio voti eadem est apud Deum, sive votum sit pure mentale, sive externum; et ideo æque potest in utroque per Ecclesiam dispensari. Eo vel maxime, quod hoc vinculum non auferretur dispensando proprie in aliqua lege; nam lex de implendo voto, cum sit naturalis et divina, indispensabilis est; includit enim sensum compositum, scilicet, ut votum manens servetur; quod autem votum

factum semper maneat, hoc non est de lege naturæ; imo nec ad jus proprie pertinet, sed ad factum. In hoc ergo dispensat Pontifex seu superior vice Dei, cedens juri, quod suo modo acquisitum fuerat Deo ratione promissionis. Quod autem hoc jus emanaverit ex actu pure interno vel voce manifestato, est impertinens, quia hæc potestas directe non respicit originem (ut sic dicam) aut modum causæ, a qua jus hoc vel obligatio orta est, sed jus ipsum Dei, cui vicarius ejus tanquam dispensator prudens cedere potest, quod est in voto dispensare. Denique aliam differentiam non contemnendam advertit Medina, quia aliud est obligationem tollere, aliud imponere. Minus enim requiritur ad illud prius quam ad hoc posterius. Unde, quia dispensare votum, est tollere obligationem et vinculum, ideo datum est Ecclesiæ, ut paterna providentia possit rationabili modo hoc vinculum tollere, etiamsi ex solo mentali actu originem ducat; ferre autem legem est imponere obligationem et onus; et multo magis puniri, est odiosum et involuntarium; et ideo non oportuit jurisdictionem ad hos actus ita amplificari. Ut hic etiam locum habeat illa regula juris: *Odia restringi, favores convenit ampliari.*

10. *Solvuntur argumenta Medinæ pro eadem sententia.* — Quomodo intelligatur excommunicari credentes talem errorem, aut non credentes talem veritatem. — Nihilominus idem Medina in eadem sententiam inclinatur, et propria affert fundamenta, præter rationem dubitandi supra a nobis propositam. Unum ac præcipuum congerit ex variis Conciliis censuram ferentibus in delinquentes per solos actus interiores, ut in eos, qui non recte credunt de Spiritu Sancto, vel de oblationibus, aut jejuniis Ecclesiæ, aut de aliis veritatibus fidei; citatque Concilium Romanum, Gangrense, Toletanum primum, Bracharense, Constantiense et Basiliense. In quibus tres vel quatuor loquendi modi habent nonnullam difficultatem. Nam illa generalis locutio, quod damnantur vel anathematizantur credentes talem errorem aut non credentes talem veritatem, difficultatem non habet, et frequentissima est in jure canonico in titulo de Hæreticis, ut patet in cap. Excommunicamus 1, § Credentes præterea, et c. Excommunicamus 2, § Si qui autem, et aliis multis, in quibus sermo est de credentibus in foro Ecclesiæ, id est, de quorum credulitate per verba vel facta, quantum est ex parte eorum, constare possit. Dico autem, *Quantum est ex parte*

eorum, quia potest contingere, ut verbum ipsum vel factum ita sit occultum, ut probari non possit; hoc vero per accidens est; nam ex se probabile est, hoc ipso, quod verbo vel facto exterius manifestatur. Distingui autem solent in jure duplices credentes hæreticorum: quidam qui eorum erroribus fidem adhibent, et ii sunt æque hæretici, ut expresse dicitur in cap. penul., § ult., de Hæret., videntur autem condistingui ab hæreticis dogmatizantibus; et de his procedit præcipue quod diximus. Et de eisdem loquitur secundum caput Excommunicamus, supra citatum. Alii vero dicuntur credentes personæ, quia revera non credunt ejus errores, tamen conservant quandam confidentiam et familiaritatem cum tali persona, cum ea communicando, vel ei subveniendo, aut etiam sermones audiendo. Et de hoc genere credentium certius est sine exterioribus actibus esse non posse. De qua distinctione legi possunt, quæ traduntur in Directorio Inquisit., 2 part., in Glossa Joan. Andr. ad titulum de Hæreticis, circa dictum cap. Excommunicamus 2, et in q. 50 EymERICI, et annotationibus Pennæ, et infra exponendo Bullam Cœnæ aliquid dicemus.

11. *Verba canonis 19 Concilii Gangrensis exponuntur.* — Speciale ergo difficultatem habent illa verba Concilii Gangrensis, quæ sic refert Medina, ex Gratiano: *Si quis jejunia Ecclesiæ putaverit esse contemnenda, perfectam in sua conscientia judicans rationem, anathema sit.* Sed refert ea diminute, et juxta versionem minus probatam. Nam in can. 19 illius Concilii sic legitur: *Si quis eorum, qui continentie student, absque necessitate corpora, tradita in commune jejunia et ab Ecclesia custodita, superbiendo dissolvit, stimulo suæ cogitationis impulsus, anathema sit.* Quod ergo in alia versione dicitur: *Putaverit contemnenda*, non accipitur pro sola existimatione interiori, sed prout prodit in actum exteriori, quod et phrasia Latina cum elegantia significat, et ad litteram ita etiam habent verba Græca, ut notatum est in Decreto Gregoriano, d. 30, c. Si quis eorum. Illa autem ultima verba, quæ obscurissima sunt in textu Gratiani, clara sunt juxta aliam versionem citatam. Et in eis notantur Eustachiani hæretici, qui asserebant contemni posse jejunia Ecclesiæ, postquam quis pervenit ad quemdam gradum perfectionis, et illis præferri quædam jejunia, quæ ipsi instituebant, ut in Codice Gregoriano etiam advertitur. Unde in illo capite directe non fertur anathema in habentes talem erro-

rem, sed in contemntes jejunia ex tali errore; error autem ipse supponitur damnatus seu anathematizatus, eo modo quo alii errores damnati sunt.

12. *Testimonium Concilii Toletani I a Medina adductum exponitur.* — Aliud testimonium expositione indigens sumptum ex Concilio Toletano I, in confess. fidei: *Si quis dixerit vel crediderit Christum innascibilem esse, anathema sit; et multa similia ibi feruntur in quibus expresse distinguitur actus exterior ab interiori, et sub disjunctione proponitur; ergo quilibet eorum per se sufficit ad incurrendam talem excommunicationem.* Possumus autem respondere primo, illam particulam, *vel*, sumi pro conjunctiva, et indicare potius illa duo verba esse æquivalentia, quia, ut quis feriatur illo anathemate, non satis est dicere, nisi credendo dicat, ut nunc suppono ex materia de Hæresi. Ita ergo non satis est interius credere, nisi aliquo modo dicat seu credulitatem ostendat. Unde ibidem etiam sic legitur: *Si quis dixerit atque crediderit Deum Patrem eundem esse Paracletum, anathema sit.* Non est autem verisimile in alio sensu constitui hunc anathematismum quam cæteros. Fortasse etiam illud duplex verbum additum est, ut significaretur, illud anathema non solum incurri verbis docendo illam doctrinam, sed etiam factis, vel ritibus, aut quocumque alio modo illa operando; nam illud est credere in foro et facie Ecclesiæ. Et juxta hæc etiam exponendus est alius anathematismus, qui ibidem habetur: *Si quis Astrologiæ, vel Mathesi existimat esse credendum, anathema sit.* Non enim pura existimatio interior sufficit, sed quæ aut verbo, aut opere exercetur, etc.

13. *Locus Concilii Constantiensis, sess. 45, explicatur.* — Præterea affert Medina Concilium Constantiense, ubi sess. 45, traditur forma examinandi hæreticos, an credant hoc, vel illud, ut si id fateantur, puniantur. Unde infert, supponi in illo Concilio, Ecclesiam punire etiam hæresim pure internam. Sed non recte infert; nam dum Ecclesia ita interrogat, non solum fidem internam, sed etiam confessionem fidei requirit. Unde, si hæreticus sic interrogatus, fateatur se credere talem errorem, jam non solum corde credit, sed etiam ore confitetur ad suam damnationem. Neque obstat, quod Medina objicit, quia ille tunc non errat, nec peccat confitendo ore, quod mente tenet, quia verum dicit et obedit justo præcepto. Nam assumptum simpliciter

est falsum; aliud est enim non mentiri, aliud non errare; quatenus ergo per illam confessionem profert ore, quod mente tenet, non mentitur; quatenus vero per eam confessionem suum errorem profitetur, errat in fide et hæreticus est, jam non tantum interius, sed etiam exterius. Unde, licet non peccet contra obedientiam, peccat tamen contra fidem. Neque eam ob causam male facit judex interrogans, quasi occasionem præbens peccandi, quia ille non præbet occasionem, sed permittit utendo jure suo. Petit enim rem, quæ simpliciter posset sine peccato fieri, scilicet, confitendo peccatum præteritum, et in præsentem jam non discrepando. Quod autem ille reus ex malitia sua in eodem errore perseveraturus sit, eumque professurus, alteri non imputatur, sicut potest licite petere juramentum ab infideli, etiamsi per falsos deos juraturus sit. Unde, si quis ita interrogatus diceret se non credere, tamen aliquando interius credidisse illum errorem, idque diceret non animo confitendi errorem, nec complacendi in priori delicto, sed ex quadam ignorantia vel timore, animo se accusandi, fortasse in exteriori foro aliquantulum puniretur, si in illo talem confessionem faceret, propter suspicionem vel præsumptionem; tamen ille revera, si prius tantum mente deliquit, non contraxit censuram, nec ratione illius confessionis tantum illam incurrere potest, quia in illa non peccat, nec ibi operatur ex errore concepto; unde non magis est ille hæreticus exterior, quam is qui suam hæresim internam in sacramentali judicio confitetur.

14. *Ad Concilium Basiliense respondetur.* — Tandem affert Medina Concilium Basiliense, sess. 38, ubi sub pena excommunicationis prohibetur, ne aliquis quemdam libellum legat, aut eidem quovis modo assentire credere audeat. Quod si quis respondeat Concilium illud in illo articulo schismaticum fuisse, hoc non refert ad præsentem causam, nam saltem ibi supponebatur, posse Ecclesiam censuram ferre pro interiori actu. Quapropter hic eadem responsio supra data applicanda est; semper enim in his decretis est sermo de assensu, ac credulitate publica, seu in foro Ecclesiæ. Nullum ergo est in toto positivo jure decretum, quo censura feratur contra transgressientes præceptum per solum actum internum. Ex quo sumi potest non infirmum argumentum, ad veram et communem sententiam confirmandam. Nam, quod in tanta varietate legum et in tanta multitudine erro-